

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו לחיים' (ב"ק פב).

פרשת נצבים

- ג -

וכן מתבאר לכאן מהמעשה המפורסם עם הגר"א והגראף פוטוצקי ז"ל, שהאדם אינו מחוייב לפעול בדרכים היוצאים מגדר הטבע בכדי לקיים את מצוות התורה, - דהנה ידוע המעשה בגר צדק רבי אברהם בן אברהם ז"ל (הגראף פוטוצקי), שבעקבות הלשנה הכנסייה הנוצרית אסרה אותו, וכיון שלא רצה לחזור בו מאמונתו נידון למיתה, והגאון מוילנא הציע להציל אותו ע"י 'שמות הקודש', והגר צדק דחה את ההצעה, והעדיף למות על קידוש ה', (המעשה הנ"ל הובא בספר 'הגאון החסיד מוילנא' עמ' נו, בשם הגי"ר אהרן קוטלר זצ"ל).

ולכאן צ"ב מדוע הגר"א לא הציל אותו באמת, והרי הי' חייב להציל אותו משום החיוב של 'לא תעמוד על דם רעך', - ולכאן מוכח מזה, שהאדם אינו מחוייב לפעול בדרכים היוצאים מגדר הטבע ע"י שמות הקודש וכדו', בכדי לקיים את מצוות התורה, ולכן הגר"א לא הי' חייב להצילו ע"י שמות הקודש, (וזה הטעם שגם הגראף פוטוצקי לא הי' חייב להסכים להציל את עצמו באופן הנ"ל).

וא"כ אכתי צ"ב בהנ"ל, דאם כל האפשרות לעלות לשמים היא רק ע"י שם קודש, אי"כ צ"ב מדוע היו חייבים לעלות לשמים בכדי לקחת משם את התורה, והרי לכאן האדם אינו מחוייב לפעול בדרכים היוצאים מגדר הטבע כגון ע"י שמות הקודש וכדו', בכדי ללמוד ולקיים את התורה וכנ"ל.

[ואמנם באמת יש מקום לדחות את הראייה מהמעשה עם הגראף פוטוצקי הנ"ל, ע"פ מה שדנו האחרונים מה הביאור במש"כ בתוס' (פסחים נג: בד"ה מה ראו), שחנניה מישאל ועזריה יכלו לברוח ובכל זאת לא ברחו, ואכמ"ל בזה, - וע"ע במש"כ המשנ"ב (סי' שכח ס"ק לא), ובשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"ג סי' צ), ואכמ"ל].

- ד -

והנה יש מקום ליישב בזה, שאה"נ שמצד מצות ת"ת אין חיוב להשיג את התורה ע"י שמות קודש וכדו', אלא רק בדרכים שבתוך גדר הטבע, - אמנם מצד אחר י"ל, שאילו לא יעלו לשמים לקחת את התורה, הרי ודאי שבמשך ימי חייהם יכלשו ויעברו פעמים רבות על מצוות התורה, מחמת חוסר ידיעת מצוות התורה.

וא"כ לאחר שיכלשו ויעברו על מצוות התורה, הם לא יוכלו להיפטר בטענת אנוסים היינו כיון שלא ידענו את מצוות התורה, משום שבאמת הייתה להם איזו אפשרות לדעת את התורה אם היו עולים לשמים ע"י שם קודש, ואינם אנוסים בזה.

ונמצא שאע"פ שבאמת לא הי' עליהם חיוב ללמוד תורה ע"י דרכים היוצאים מגדר הטבע מצד מצות ת"ת, אך מ"מ

לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: (ל, יב).

ופירש רש"י ז"ל, 'לא בשמים הוא - שאילו הייתה בשמים, היית צריך לעלות אחריה וללומדה' (עירובין נה.).

ולכאן צ"ב טובא בביאור הדברים, שאם התורה אכן הייתה בשמים היו צריכים לעלות אחריה לשמים, - וצ"ב כיצד בני ישראל היו יכולים לעלות לשמים לקחת משם את התורה.

יש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה ידוע שעם כח רצון חזק, האדם יכול למצוא בגופו כוחות אדירים, כפי המעשה המפורסם עם הגאון ר' זלמל'ה מוילנא זצ"ל (אחיו של הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל) שהובא בספר 'תולדת אדם' (סוף פרק טו): 'פעם אחת גברה בלב הצדיק הזה תשוקה גדולה ונפלאה ללמוד איזה ספר יקר, אך הי' מבדיל בינו לבין הספר ארגז גדול משא סבל ג' אנשים'.

'הלך בבית אחת הנה ואחת הנה, והחל לשנות ולשלוש לימוד המאמר שזכרנו, אפי' בשמים אתה צריך לעלות אחריה, ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחריה, באהבה עזה יתירה אשר אין כח בשפת בשר לספר אותה, ובקולו הנעים וערב עד מאוד המסוגל לעורר חיבה יתירה בינו לבין אביו שבשמים, עד שהרגיש בקירבו אומץ רוח גבורה, ורץ בכוחו הזה בחיפזון רב כאשר ידאה הנשר אל הארז, והבטיח אותו לבדו בלי עזר ומשען ולקח את הספר, ויהי לנס ולפלא בעין כל רואיו'.

הרי לנו שעם כח רצון חזק, האדם מוצא בגופו כוחות אדירים, - אמנם אכתי צ"ב בזה כנ"ל, דסוף סוף כיצד בן אנוש יכול לעלות עד השמים, והרי גם אם יהיו לו כוחות אדירים ועצומים, אך מ"מ אכתי אין אפשרות שיצליח לעלות עד השמים.

- ב -

והנה ב'אילת השחר' עה"ת (שם) ביאר בזה, שי"ל שהיו עולים לשמים ע"י אמירת 'שם קודש' (ואז באמת לא כולם היו זוכים לעלות), - וכן כתב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו 'טעמא דקרא' (שם) בשם חכם אחד, שי"ל שהיו עולים לשמים ע"י אמירת שם קודש.

אמנם לכאן אכתי צ"ב טובא בזה, דאם כל האפשרות לעלות לשמים היא רק ע"י שם קודש, אי"כ שוב צ"ב מדוע היו חייבים לעלות לשמים בכדי לקחת משם את התורה, והרי לכאן האדם אינו מחוייב לפעול בדרכים היוצאים מגדר הטבע כגון ע"י שמות הקודש וכדו', בכדי ללמוד ולקיים את התורה, וא"כ שוב צ"ב מה הביאור במה דאיתא בגמ' הנ"ל, שאילו התורה אכן הייתה בשמים, היו חייבים לעלות אחריה לשמים.

סוכה חייבים רק לפי הגדרים של 'תשבו כעין תדורו', ולטרוח לעבור את הנהר בשביל אכילה ושינה אין זה 'כעין תדורו'.

ובזה ס"ל להמג"א, שאע"פ שכבר עבר את הנהר, מ"מ אין דנים את ישיבתו בסוכה כעת כמעשה חדש של ישיבה בסוכה, אלא הכל נידון כמעשה אחד ארוך, שהאדם עבר את הנהר בשביל לשבת כעת בסוכה, ואם זה נידון כמעשה אחד ארוך, אז ס"ל שישבתו בסוכה כעת אינה בגדרי 'תשבו כעין תדורו', אלא היא מעשה ישיבת הדיוט שאין ע"ז חיוב סוכה כלל, כיון דהוי סוג ישיבה שאינה כעין תדורו, ולכן רצה לדון שלא יוכל לברך ע"ז.

ומשא"כ גבי חיוב ת"ת, שגם כאשר כד נימא שאין חיוב לעלות לשמים ע"י שם קודש בשביל מצות ת"ת, אך מ"מ לאחר שכבר עלה לשמים ע"י שם קודש, ודאי שכעת חיוב בת"ת לכונ"ע, משום שלימדו כעת אינו שונה כלל מגדרי מצות ת"ת באופן הרגיל, ולכן י"ל דלכו"ע יצטרכו לברך ברה"ת באופן הנ"ל.

- ח -

והנה לעצם השאלה ששאלנו לעיל, מדוע היו חייבים לעלות לשמים ע"י שם קודש, והרי מה"ת אין חיוב לפעול בדרכים היוצאים מגדר הטבע וכנ"ל, - יש מקום ליישב, שכל מה שקיי"ל שאין חיוב לפעול בדרכים שמחוץ לגדרי הטבע, זהו רק משום שלא בשמים היא, אך אם התורה כן הייתה בשמים, אזי היו מחוייבים לקיים את התורה והמצוות בכל האפשרויות, וגם ע"י דרכים שיוצאים מגדר הטבע, ולכן מבואר שפיר שהיו חייבים לעלות לשמים ע"י שם קודש, ודו"ק.

[ג.ב. ולעצם הנידון הנ"ל האם מה"ת מחוייבים לפעול גם בדרכים שמחוץ לגדרי הטבע, ילי"ע עוד בגוונא שאין בעירו אחרון בסוכות למשל, והוא יכול ע"י שם קודש להשיג אחרון כשר, האם נימא שיש עליו חיוב להשיג את האחרון ע"י שם קודש, משום שאם לא יתג כד הוא לא יוכל להיפטר אח"כ בטענת אונס וכנ"ל. - (ולצד זה כל מה שכתבנו שהאדם אינו חייב לפעול מחוץ לגדרי הטבע, זהו רק בשעת קיום המצוה עצמה, וכגון שאין חייב להציל את חבירו ע"י כוחות שאינם בגדרי הטבע. - אך לגבי כל מה ששייך להכנות של המצוה, יהי חיוב לפעול בכל הדרכים שיכול, וגם בכוחות שאינם בגדרי הטבע, משום שאלי"כ לא יוכל לטעון אח"כ שהוא אנוס].

אוי"ד דגם לגבי ההכנות למצוה, ע"פ דיני התורה האדם אינו צריך כלל לפעול בדרכים שמחוץ לגדרי הטבע, ולכן אין עליו חיוב להשיג אחרון כשר ע"י שם קודש, משום דזהו שיעור החיוב של המצוה לפעול רק בגדרי הטבע, וכפי שאי"צ לבבזו על האחרון יותר מחומש מנכסיו, משום דזהו שיעור חיוב המצוה, (וייכל שפיר לטעון אח"כ שהוא אנוס).

ורק לגבי מי שאינו יודע את מצוות התורה, ואינו מקיים את המצוות מחוסר ידיעה, **שהפטור אנוס** (כגמ"ל) (כאשר הוא אנוס באי ידיעת המצוות) אינו רק פטור מהעונש, אך בעצם אין לו שום פטור מלקיים את המצוה כלל, אזי רק לגבי יש לדון שמוטל עליו לפעול לדעת את המצוות בכל הדרכים שיש לו, כולל בדרכים שמחוץ לגדר הטבע, דאלי"כ לא יוכל לטעון אח"כ שהוא אנוס, וילי"ע בזה ואכמ"ל].

היו חייבים לעלות לשמים ע"י שם קודש בתורת הכי תימצא לדעת את המצוות, כיון שאם לא ילמדו בודאי יכשלו, ולא יוכלו להיפטר בטענת אנוסים היינו וכנ"ל ודו"ק, - (ועי' במש"כ לדון בזה עוד, להלן באות ח במאמר המוסגר).

- ה -

וכשהצעת את הדברים הנ"ל לפני חכ"א שליט"א רצה לומר בזה, שלפי המהלך הנ"ל יש לדון אם כאשר היו עולים לשמים ע"י שם הקודש, היו צריכים לברך ברה"ת על לימדו התורה שילמדו אח"כ, או שלא היו יכולים לברך ע"ז ברה"ת.

משום שהנה נחלקו האחרונים לגבי מצות סוכה, מה הדין כאשר אדם טרח ללכת לסוכה שנמצאת מעבר לנהר, ככה"ג שלא היה חיוב לטרוח כ"כ בשביל מצות סוכה, - **שהמג"א** (ר"ס תרלט, ע"פ ביאור המחח"ש שם) דן לומר, **שלא יוכל לברך שם על הסוכה, כיון שהפטור מן הסוכה ויושב בה נקרא הדיוט, וכיצד יברך ע"ז.**

[וכע"ז? כתב הח"א (כלל קמז, ט) שמי שישן בביתו מחמת הגשמים, ורוצה להחמיר ע"ע להקיץ כאשר יפסקו הגשמים ולשוב לסוכה, הרי הוא נקרא הדיוט ואסור לו לברך לישב בסוכה].

אך הגרע"א (ה"ד ע"י בנו, במאמר המוסגר בשו"ת רע"א בתוך תשובה סח) פליג על המג"א, וס"ל 'דאי זה זומה לפטור ועושה, זהו שייך רק ביושב בשעת ירידת הגשם, דבאותו שעה הוא פטור מיישבת הסוכה, - משא"כ בזה דלא ה"י מוטל עליו הטורח לעבור בספינה, אבל אחרי שכבר עבר, אח"כ כשהוא שם במקום הסוכה ואין לו טירחה, מחוייב הוא לישב בסוכה ומצוה קעביד, ושפיר מברך' עיי"ש.

[וכע"ז? כתב ה'ביאור הלכה' (סו"ס תרלט, בד"ה הדיוטות) בשם ה'ביכורי יעקב', שמי שפטור משום טירחה לחזור לסוכה ובכל זאת הלך לסוכה, וכן ההולך לסוכת חבירו, אינו נקרא הדיוט ויקבל שכר ע"ז, שהרי בשעת ישיבתו בסוכה מקיים מצות סוכה כראוי, ואע"פ שלא היה מחוייב לילך לשם, עיי"ש].

- ו -

ומעתה דן הנ"ל לומר שה"י נמי בנידו"ד, שלפי מה שכתבנו לעיל שמצד מצות ת"ת אין חיוב לעלות לשמים ע"י שם הקודש, (וכל החיוב לעלות הוא רק משום דאלי"כ מחמת אי ידיעת התורה הם יעברו על מצוות התורה, ולא יוכלו לטעון אח"כ שהם אנוסים וכנ"ל), אי"כ לאחר שהם יעלו לשמים ע"י שם הקודש ושיגו את התורה, אזי לפי דברי המג"א הנ"ל יש לדון, שהם לא יוכלו לברך ברה"ת על הלימוד תורה שילמדו אח"כ.

כיון שמצד מצות ת"ת הרי הם לא היו חייבים להשיג את התורה ע"י שם הקודש וכנ"ל, - והדבר דומה למי שטרח לעבור את הנהר בשביל מצות סוכה, שלדעת המג"א הנ"ל אינו יכול לברך שם על ישיבתו בסוכה.

אמנם לדעת הרע"א הנ"ל הם יוכלו שפיר לברך אז ברה"ת, כיון שאע"פ שמלכתחילה לא היו חייבים לעלות לשמים ע"י שם הקודש בשביל מצות ת"ת, אך מ"מ לאחר שכבר עלו לשמים והשיגו את התורה, שוב יש להם חיוב גמור של ת"ת, ושפיר יברכו ע"ז את ברה"ת.

- ז -

אכן באמת יש לדחות את הדימוי הנ"ל, משום שבאמת צ"ע טובא מה הביאור בדברי המג"א, שדן לומר שהוא לא יוכל לברך שם על ישיבתו בסוכה וכנ"ל, והרי לאחר שכבר עבר את הנהר והוא קרוב לסוכה, הרי הוא שוב חייב בסוכה כשאר כל אדם, ומדוע אינו יכול לברך על ישיבתו בסוכה שם, וכדברי הרע"א הנ"ל.

והנראה לכאן לבאר בזה בס"ד, דכל דברי המג"א הינם רק לגבי מצות סוכה, שכאשר מצד הדין אינו חייב לעבור את הנהר בשביל מצות סוכה, גדר הפטור בזה הוא משום שבמצות

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה
ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות
בקו 'מים זכים': 02-633-5850

כמו כן בקו זה ניתן להאזין
לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
ר'ח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגיליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת.
הנצחית שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגיליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)